

Bisschop Muskens / Volgzaam, vroom en voor de kerk niet bang

door Pieter van der Ven 2004-11-26 Uit Dagblad "Trouw"

Toen Martinus ('Tiny') Muskens (68) in 1994 tot bisschop van Breda werd benoemd was hij al 25 jaar uit Nederland weg - zeven jaar in Indonesië, 17 jaar in Rome; voor de meesten was hij een volslagen onbekende. Al snel verdrong hij in de media zijn ambtsbroeders naar het tweede plan, hij trok aandacht ver over de binnengrenzen van zijn kerk heen. Tegen de juichtonen van Paars, dat alles zo prachtig was in de economie, klaagde hij over de 'arme kant van Nederland' en de malaise in de zorg.

Zijn optreden lokte bijval uit, maar ook woede en verguizing. De altijd zo gesoigneerde VVD-leider Bolkestein liet zich zelfs kennen als onbehouwen vlerk, voorwaar van een bisschop geen geringe verdienste om zo de politieke zenuw te raken. Zo ging op zijn zestigste nog een verlangen uit zijn prille priesterroeping in vervulling: 'iets voorstellen in de samenleving'.

Vandaag, tien jaar na zijn bisschopswijding, lijkt het stil geworden rond de bisschop, met zijn befaamde broodje dat een arme drommel best mag stelen als hij anders niet leven kan. Na twee (lichte) herseninfarcten in 1999 moest Muskens 'een flinke jas uitdoen'. In zijn tijdelijke behuizing aan het Bredase Begijnhof zijn de sporen te merken: een onwillige linkerhand, vlakke dictie, soms op het mompelende af, nog meer dan vroeger in de schouders ingezakt. Maar alert, scherp, geen slapte in het hoofd.

Het lijkt gedaan met de spraakmakende stunts van vóór zijn ziekte - stekelige statements over markt en armoede, slapen met daklozen in een portiek, op bezoek bij de prostituees, helpen in een verpleeghuis. Maar uitgeblust is hij niet. Hij heeft zijn levensverhaal te boek laten stellen. Zijn leven als Brabantse boerenjongen, als seminarist en priester, als wereldreiziger, in het hart van de wereldkerk in Rome, in Breda biedt een bijzonder decor voor wat er is gebeurd met hem, met de kerk, de samenleving.

Waarom is hij na zijn ziekte niet opgestapt? „Ik hou nog te veel van het werk. Ondanks mankementen ben ik nog in staat een eenheidscheppende kracht in de geloofsgemeenschap te zijn: voorgaan in diensten, preken, contact met mensen.”

Dat zijn de leuke dingen van bisschop-zijn; maar er is toch ook veel vergaderen, nare beslissingen nemen, personeels-, geldproblemen? Muskens beaamt het. Op de laatste bisschoppenvergadering moesten ze 378 agendapunten afwerken. Om vier uur was hij moe en was hij naar huis gegaan. Volgend jaar wordt hij zeventig. Aanblijven tot zijn 75ste, de officiële pensioenleeftijd, zal hij zeker niet. Hij heeft nog plannen: een zwervende monnik zijn, rust zoeken, contemplatie - in de sporen van Thomas Merton, de eigenwijze monnik wiens 'Louteringsberg' hem altijd inspireerde.

Tussen de boerenjongen uit het Brabantse Elshout in de oorlog en de bisschop van Breda zestig jaar later is van alles veranderd en teloorgegaan, hij heeft die veranderingen opgezogen, betreurd, toegejuicht. Het hypervrome jongetje dat van zwemmen en zwerven hield, dat nukkig en introvert was, maar ook van gemoedelijk buurten hield is gebleven.

Over zijn kinder- en seminariejaren put Muskens uit zijn herinneringen. Het was het rijke roomse leven, waarin alles nog bestond als vanouds en toch werd die warme, benauwende deken sleets. De kleine Tiny begreep niet waarom de pastoor zo genadeloos aan kerkelijke regels vasthield. Bioscoop, zwemmen waren voor de priesterstudent taboe; seksualiteit, intimiteit of het praten erover had hij ook van huis uit niet meegekregen. Rebels was Muskens niet, zegt hij van zichzelf, eerder braaf en volgzaam, haast obsessief religieus. Van zijn eerste 'sensuele droom' als tiener was hij behoorlijk geschrokken - tegelijk dacht hij toch dat het niet zo erg was. Jaren later, daags vóór zijn priesterwijding in 1962 zwom de toekomstige bisschop stiekem de Maas over en terug: ze zouden met hem geen watje wijden.

Muskens maakte het als jonge kapelaan in Veldhoven nog net mee: de volle kerken, de drukke biechtstoel. Nooit kwam er eens iemand zeggen dat hij tekortgeschoten was in de liefde,

herinnert hij zich. Het ging allemaal over de slaapkamer, wat de onervaren geestelijke, blozend achter het tralieraampje, moest aanhoren. „Eerwaarde vader, ik heb er vijfmaal naast gespoten." Het duurde even voor de eerwaarde ondanks de colleges over coïtus interruptus begreep wat de zondaar bedoelde.

Van zijn buitenlandse reizen, zijn jaren in Indonesië, zijn tochten en bezoeken door de wereld maakte Muskens van meet af aan nauwgezet aantekeningen in schriftjes, samen een paar duizend pagina's. Hij haalt ze te voorschijn, gepriegel van boven tot onder. Een zwerfnatuur met een ongehoorde discipline.

Muskens raakte blijvend gefascineerd door Azië. Hij weet natuurlijk wat er in ons land nu gaande is, maar hij begrijpt eigenlijk niet dat iedereen zo is gefixeerd op een paar Turkse of Marokkaanse moslims, terwijl deze generatie nog zal beleven hoe heel het vergrijsde West-Europa, niet met geweld, maar wel economisch wordt verzwolgen door India en China.

'Wees niet bang', noemt Muskens zijn verhaal. Wie in godsdienst vooral een vorm van bangmakerij ziet, kijkt nog raar op van de tientallen bijbelse aansporingen om juist niet te vrezen. De Nederlandse bisschoppen hangen al decennia de huik strak naar de wind van Rome. Muskens voer vaak een dwarsere koers. De plaats van de vrouw in de kerk, het verplichte celibaat voor priesters, condooms voor Afrika, communie voor gescheiden mensen, de huidige paus die maar beter kan aftreden en ten slotte een broodnodig Derde Vaticaans Concilie.

Muskens is nooit bang geweest zijn nek uit te steken. De collega's namen het hem niet in dank af, floten hem terug, zoals bij die condooms. Hij stootte zijn neus ook bij zijn plan voor een bijzondere kerkvergadering (synode) voor zijn 150-jarig bisdom. Het Vaticaan liet hem weten dat 'dit misschien toch niet zo verstandig' was. Muskens vertaalt deze omfloerste Vaticaanse vaktaal: we verbieden het.

De jubileumviering is volgens Muskens ook zonder synode een succes geworden. Met 50 bussen en 2000 liefhebbers uit het bisdom gingen ze naar Rome. Voor hem is die tocht, al die enthousiaste mensen met hun gele sjaltjes op het Sint Pietersplein toch het hoogtepunt van deze tien jaar.

Andere zaken liggen er nog, zoals het verplichte priestercelibaat - een onbespreekbaar taboe. Uit veel en persoonlijke contacten met bisschoppen in de Derde Wereld weet Muskens dat het onhoudbaar is. In Latijns-Amerika, in Afrika met hun 'hypersensuele machocultuur' is en blijft de ongehuwde man op zijn best een vreemde snuiter. Men kent er niet zoals op veel plaatsen in Azië de asceet die aan vrouw en goed verzaakt.

Vrijuit bespreekt Muskens dit thema, over bisschoppen die aardig doorhebben hoeveel priesters aan hun celibaat een mouw passen. Muskens ziet condooms bepaald niet als het wondermiddel dat aids uit Afrika verdrijft, maar met de red ribbon van 'Stop Aids Now' op zijn revers wil hij die humanitaire ramp bestreden zien met álle middelen, zolang de ideale oplossing nog onvoldoende werkt.

Zullen ze hem in dank afnemen dat hij zich uitlaat over die punten die in zijn kerk stuk voor stuk zo gevoelig liggen? De bisschop is er kort over: „Het is uit solidariteit met mensen die zich zorgen maken over de toekomst van de kerk en het pastoraat. De huidige situatie is onmogelijk te handhaven." In zijn eigen bisdom kent hij zeker vijf diakens (gehuwd en wel) die hij zo als priester aan het werk zou willen zetten.

En buitenlandse priesters importeren, zoals andere bisschoppen doen? Beslist niet. Muskens heeft het gezien, tot in Rome toe: „Die jonge priesters staan onder enorme druk om hier geld te vinden voor de arme familie thuis." Het is ook om andere redenen geen oplossing. Hij pleit voor ruimere voorwaarden voor de wijding of meer taken aan 'leken' uitbesteden of allebei. En kan hij dat allemaal zomaar beweren? „Hier krijg ik commentaar op." Het komt er laconiek uit, alsof hij de kerkpolitieke correctheid voorbij is.

In zijn boek excuseert Muskens zich voor het feit dat hij op zijn post niet helemaal openhartig kan zijn. Je hoort hem nauwelijks over de collega's. Des te meer valt op wat hij uit de losse pols

wél meedeelt - over bisschop Gijsen in Limburg die in 1993 vertrok, toen diens harde lijn in Rome steun verloor; over bisschop Bär in Rotterdam wiens vertrek kort daarop „zeker georganiseerd" was, over de Vaticaanse curie die zo lomp kan zijn, over de 'congregatie voor de geloofsleer', de behoeders der rechtzinnigheid, die best gemist kunnen worden, „want waarom moeten twintig bureautheologen bepalen hoe een miljard katholieken in de hemel komen?", laat hij een anonieme bisschop zeggen. Opvallend ook is zijn warme portret van kardinaal Willebrands (95), oud-bisschop van Utrecht, wiens ooit ijzere geheugen en gestel nu zo in verval is. Die man met zijn levenswerk voor oecumene en de godsdienstvrijheid gunt Muskens de Nobelprijs voor de Vrede.

Toen hij zijn spullen inpakte om van Rome naar Breda te verhuizen, vond hij een mapje terug, met zijn zwemdiploma A en B van de Pleunewiel in Drunen; de aanstellingsbrief als bisschop stopte hij erbij. De vroomheid van thuis, met de simpele gebedsverzuchtingen zijn nog steeds zijn deel. Een echte zoon van zijn moeder, die sokken stopte en aardappelen schilde onder het rozenhoedje.

„Vanwege onze ernstige Nederlandse karakters zijn wij geneigd veel aandacht te hebben voor dogma's en voor wat precies wel of niet mag. Maar katholicisme is ook een manier van in het leven staan, van genieten van vriendschap en intimiteit, van eten en drinken, van liturgie en gebeden. Het is een manier van omgaan met de dood, van vertrouwen hebben omdat God alles doortrekt."

Als Muskens straks ook zijn ontslagbrief als bisschop bij zijn zwemdiploma's voegt, zal het nog stiller worden. Zwijgen, zoals zijn vader altijd zweeg - „niet uit woede of somberheid, maar omdat het dan stil is".